

Helena Słotwińska*

Lublin

DUCH ŚWIĘTY W PROGRAMIE NAUCZANIA RELIGII

Nikt nie może powiedzieć bez pomocy Ducha Świętego: Panem jest Jezus (1 Kor 12,3). Bóg wysłał do serc naszych Ducha Syna swego, który woła: Abba, Ojciec (Ga 4,6). Poznanie wiary jest możliwe tylko w Duchu Świętym. Aby pozostać w jedności z Chrystusem, trzeba najpierw zostać poruszonym przez Ducha Świętego. To On wychodzi naprzeciw nas i wzbudza w nas wiarę. Mocą naszego chrztu, pierwszego sakramentu wiary, życie, które ma swoje źródło w Ojcu i zostaje nam ofiarowane w Synu, jest nam udzielane wewnętrznie i osobowo przez Ducha Świętego w Kościele (KKK 683).

Z przytoczonej wypowiedzi *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, zamieszczonej przy omawianiu *Wyznania wiary chrześcijańskiej*, przebija prawda o pierwszorzędnej roli Ducha Świętego w życiu chrześcijanina. Tej ważnej prawdzie również *Program nauczania religii* (PNR)¹ poświęca wiele miejsca i uwagi, zwłaszcza w programie dla gimnazjum. Młodzież gimnazjalna bowiem, zwykle z klasy III, przyjmuje sakrament bierzmowania, będący sakramentem Ducha Świętego. Zadaniem katechezy jest należyte przygotowanie młodych do świadomego i owocnego przyjęcia tego sakramentu wraz z wszystkimi jego darami i obowiązkami z niego wypływającymi.

* **Helena Słotwińska**, dr hab. prof. KUL – kierownik katedry Katechetyki Integralnej w Instytucie Teologii Pastoralnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (kontakt z autorką: helensg@kul.lublin.pl).

¹ Wydany przez Komisję Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski (Kraków 2001).

ZNAJOMOŚĆ DUCHA ŚWIĘTEGO U OCHRZCZONYCH A SAKRAMENT BIERZMOWANIA

Sakrament bierzmowania wraz z sakramentem chrztu i Eucharystii należy do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Jest on dopełnieniem łaski chrztu, ponieważ przez jego przyjęcie ochrzczeni

jeszcze ściślej wiążą się z Kościołem, otrzymują szczególną moc Ducha Świętego i w ten sposób jeszcze mocniej zobowiązani są jako prawdziwi świadkowie Chrystusa, do szerzenia wiary słowem i uczynkiem oraz do bronięcia jej [...] Należy zatem wyjaśniać wiernym, że przyjęcie tego sakramentu jest konieczne... (KKK 1285; por. KK 11)².

Nawet pobieżne prześledzenie ewolucji historycznej sakramentu bierzmowania pozwala na dostrzeżenie pewnych przyczyn, które miały wpływ na niedostateczny rozwój jego obrzędów. Najpierw należy zauważyć, że liturgia tego sakramentu w pierwszych wiekach nie miała możliwości pełnego rozwoju. Najstarszy opis obrzędu bierzmowania dorosłych miasta Samarii (ochrzczonej wcześniej przez diakona Filipa), celebrowanego przez św. Piotra i św. Jana, jest zamieszczony w Dziejach Apostolskich (por. 8, 14-17; 19, 5-6). Obrzęd ten składał się z modlitwy do Ducha Świętego i nakładania rąk na bierzmowanych. Również udzielanie bierzmowania zaraz po chrzcie nie było korzystne dla rozwoju jego obrzędów, ponieważ już same obrzędy chrztu zajmowały dużo czasu. W późniejszych wiekach, kiedy chrztu udzielano zasadniczo wyłącznie dzieciom i odłączono bierzmowanie od chrztu (udzielanego w większych grupach, co zajmowało dużo czasu), nie rozbudowywano z racji praktycznych obrzędowości bierzmowania.

Owoce reformy Soboru Watykańskiego II są nowe *Obrzędy bierzmowania*³. Obrzęd bierzmowania celebrowany poza Mszą św. składa się z obrzędów wstępnych, liturgii słowa (czytania biblijne wraz z psalmem responsoryjnym lub inną pieśnią, albo zachowaniem milczenia), przedstawienia kandydatów do bierzmowania, homilii, odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych oraz liturgii sakramentu, na którą składają się: włożenie rąk z modlitwą biskupa i namaszczenie krzyżem. Celebrację zamykają obrzędy końcowe, tj.: modlitwa powszechna, Modlitwa Pańska, błogosławieństwo lub modlitwa nad ludem. Zaleca się jednak, aby sakrament bierzmowania był celebrowany, podobnie jak sakrament chrztu, w czasie Mszy św. W takim bowiem przypadku „jaśniej ukazuje się ścisły związek tego sakramentu z całym wtajemniczeniem chrześcijańskim, które osiąga szczyt w przyjęciu Ciała i Krwi Chrystusa. Dzięki uczestnictwu bierzmowanych w Eucharystii ich wtajemniczenie chrześcijańskie zostaje dopełnione” (OB, s. 25).

² Por. *Obrzędy bierzmowania według Pontyfikatu Rzymskiego* (OB), Katowice 1975, Wstęp, nr 2.

³ Zob. przypis 2.

Jeżeli chodzi o należyte docenianie sakramentu bierzmowania, należy podkreślić prawdę, że w pierwszych wiekach sakrament ten uważany był za sakrament dopełnienia chrztu i cieszył się odpowiednią dla niego powagą. Stawiano sobie nawet pytanie, czy człowiek jedynie ochrzczony, umierając nagle bez przyjęcia sakramentu bierzmowania, będzie zbawiony. Ponadto bierzmowanie przyjmowano powszechnie razem z sakramentem chrztu. Od wieku IV zaczęło przybywać chrześcijan, którzy umierali bez przyjęcia sakramentu bierzmowania. Najczęstszą przyczyną takiego stanu rzeczy była duża odległość, jaka dzieliła chrześcijan zamieszkałych w małych miejscowościach od stolicy biskupiej. Innymi powodami były: rzadkie wizyty biskupów w parafii, brak biskupa na stolicy, nagła śmierć chrześcijan tylko ochrzczonych, a także uleganie przez chrześcijan wpływom ze strony innowierców, którzy lekceważyli sakrament bierzmowania (np. waldensi, Wikleff, Hus, reformatorzy skreślili bierzmowanie z listy sakramentów)⁴. Do przyczyn niedoceniań w pełni sakramentu bierzmowania należy również dodać słabą znajomość u wiernych teologii tego sakramentu, a zwłaszcza słabą znajomość Osoby Ducha Świętego, Jego darów i roli w życiu chrześcijanina. W obecnych czasach nadal zdarza się, że sakrament bierzmowania nie jest wystarczająco poważnie traktowany, a dużą w tym rolę odgrywa ostatnia z wymienionych przyczyn. Można by, idąc za św. Hieronimem, który powiedział, że „nieznajomość Pisma Świętego jest nieznajomością Chrystusa”⁵, dodać stwierdzenie, że nieznajomość Ducha Świętego prowadzi do lekceważenia sakramentu bierzmowania. Stąd też nagłą potrzebą jest pogłębianie znajomości Ducha Świętego u wiernych, a przede wszystkim u gimnazjalistów wraz z podkreśleniem konieczności otwieraniem się na Jego działanie.

MIEJSCE PRAWD O DUCHU ŚWIĘTYM W PROGRAMIE NAUCZANIA RELIGII DLA GIMNAZJUM

Zadaniem *Programu nauczania religii* dla gimnazjum, któremu nadano tytuł: *Wierzyć Chrystusowi*, jest wprowadzenie „katechizowanych w tajemnice wiary w Boga działającego w Starym i Nowym Przymierzu oraz rzeczywistości Kościoła”. Myślą zaś przewodnią katechizacji młodzieży na etapie gimnazjalnym jest „prawda o Bogu, który mówi do człowieka przez piękno świata, dzieje Izraela, swojego Syna i Kościół oraz wezwanie, by człowiek wiarą odpowiedział na usłyszane słowo Boga”. W centrum przekazywanej prawdy o Bogu został postawiony Jezus Chrystus, który uwalnia człowieka od grzechu, obdarza go łaską Bożego życia i jednoczy z Bogiem przez sakramenty. Kościół został ukazany jako wspólnota ludu Bożego, wyposażona przez Chrystusa w Ducha Świętego, który odtąd prowadzi

⁴ Por. W. Schenk, *Liturgia sakramentów świętych*, cz. I: *Initiatio Christiana: Chrzest, Bierzmowanie, Eucharystia*, Lublin 1962, s. 71–73.

⁵ Zob. *Z Prologu do komentarza Księgi Izajasza proroka św. Hieronima, kapłana*, w: *Liturgia Godzin*, t. 4, Poznań 1988, s. 1226.

dzieło zbawienia w świecie. Kościół to także wspólnota wiary, w której Chrystus mocą Ducha Świętego uczy i posyła. Zamierzeniem programu jest przygotowanie gimnazjalistów klasy III do spotkania z Chrystusem w sakramencie bierzmowania we wspólnocie Kościoła. To przygotowanie, które rozpoczyna się już w klasie I gimnazjum i kontynuowane jest w latach następnych, powiązane z nauczaniem religii i katechezą parafialną (por. PNR, s. 75, 76).

Program nauczania religii dla klasy I gimnazjum, mający tytuł: *Jezus Chrystus objawia prawdę o Bogu i człowieku* (PNR, s. 77–85), omawiając najpierw pytania egzystencjalne człowieka, jako źródło dla znalezienia odpowiedzi na nie, podaje m.in. Biblię. Podając to źródło, nie sposób pominąć jego głównego Autora, jakim jest Duch Święty. Po uwzględnieniu tej prawdy Biblia staje się źródłem bezcennym i ciągle żywym, z którego Duch Święty napełnia na bieżąco tych, którzy z niego korzystają, darem mądrości i miłości, które tak bardzo są potrzebne do świadomego i roztropnego podejmowania ostatecznych i życiowych decyzji. Osoba Ducha Świętego zapewne pojawi się – chociaż tylko marginalnie – przy omawianiu problemu poszukiwania Boga przez ludzi wszystkich narodów, zwracania się Boga do człowieka w swoim słowie, objawiania się Boga w dziejach narodu wybranego, przemawiania przez swojego Syna Jezusa Chrystusa, a także problemu odpowiadania człowieka wiarą na Boże objawienie i dawania osobistej odpowiedzi na słowo Boże (por. PNR, s. 78–84).

W klasie II gimnazjum program nauczania religii ma główny temat *Jezus Chrystus zbawia* (por. PNR, s. 86–94). Trzecia Osoba Boska została oddzielnie wyróżniona przy omawianiu tajemnicy zesłania Ducha Świętego. Natomiast jedynie w większym lub mniejszym zakresie Duch Święty powinien być wspominany, podobnie jak w klasie I, w wielu podanych treściach, przeznaczonych do omawiania na katechezach. Dotyczy to omawiania niezaspokojonego u człowieka pragnienia szczęścia, pełni czasów (tajemnica Wcielenia, udział Maryi w tajemnicy Jezusa), nauczania Jezusa o królestwie Bożym, omawiania życia z Chrystusem zmartwychwstałym (sakrament chrztu, bierzmowanie, Eucharystia, życie oparte na miłości), nadziei nowego życia (wezwanie do świętości) i celebracji tajemnic zbawienia w roku liturgicznym (Adwent, Boże Narodzenie, Zesłanie Ducha Świętego).

Analizując *Program nauczania religii* dla gimnazjum bez trudu można zauważyć, że najwięcej miejsca przeznaczono dla prawd o Duchu Świętym w klasie III. Prawdy te koncentrują się wokół zasadniczego tematu: *Chrystus mocą Ducha Świętego uczy i posyła*.

Z Duchem Świętym, jako Trzecią Osobą Boską, której mocą działa Jezus Chrystus we wspólnocie i przez wspólnotę ludu Bożego, jaką jest Kościół, spotykają się katechizowani gimnazjaliści III klasy już w pierwszych jednostkach lekcyjnych (grupa pierwsza). Zatytułowano je: *Nikt nie jest samotną wyspą*, a ich treść ma ukazać człowieka jako istotę społeczną, formy i zasady życia we wspólnocie oraz Kościół jako wspólnotę wiary i zadania związane z przynależnością do tej wspólnoty (por. PNR, s. 95).

Jeszcze wyraźniej objawia się Osoba Ducha Świętego w drugiej grupie katechez, noszącej tytuł: *Kościół wspólną Duchą Świętego*. Treść tych katechez obejmuje wydarzenie zesłania Ducha Świętego, ukazuje Kościół jako dzieło Ducha Świętego, który Jego mocą spełnia swoją misję oraz przedstawia tenże Kościół jako wspólnotę ludzi wierzących w Chrystusa (biblijne obrazy Kościoła), a także wskazuje na właściwości życia chrześcijańskiego w Kościele (por. PNR, s. 96, 97).

Pod ogólnym tematem: *Duch Święty działający w Kościele* umieszczono trzecią grupę jednostek lekcyjnych. Ich treść dotyczy przede wszystkim wiary w obecność i działanie Ducha Świętego w Kościele oraz obecności Ducha Świętego w życiu Kościoła, czego widocznym znakiem jest Urząd Nauczycielski Kościoła. Treść ta mówi także o Duchu Świętym jako źródle życia chrześcijańskiego. Czyni to przy omawianiu sakramentu bierzmowania, zwracając równocześnie uwagę na znaczenie tego sakramentu dla chrześcijanina. Ponadto na przykładzie konkretnych świętych (np. św. Augustyn, św. Benedykt, św. Grzegorz Wielki itp.) omawia obecność i rolę Ducha Świętego w życiu ludzi Kościoła, a także ludzi pełniących najwyższe posługi w Kościele (chodzi o papieża i biskupów), jak też w strukturach kościelnych, to jest przede wszystkim w diecezjach i parafiach. Ostatnim elementem zawartości omawianego tematu jest zagadnienie dotyczące grzechów przeciwko Duchowi Świętemu (por. PNR, s. 97, 98).

Kolejne grupy tematów omawiają bardzo ważną rolę Ducha Świętego, jaką jest umocnienie w wierze, miłości, jedności Kościoła i w apostołstwie. Czwartą w kolejności grupę katechez opatrzone tematem: *Duch Święty umacnia w wyznaniu wiary*. Grupę tę stanowią następujące treści: *Duch Święty jako źródło wiary; Rola Ducha Świętego w rozwoju życia wiarą jednostki i społeczności; Wiara w moc działającego w Kościele Ducha Świętego, który wspomaga go w ważnych dla jego przyszłości momentach dotyczących życia wiarą (główne spory doktrynalne – sobory powszechne); Wyznanie wiary Kościoła* (por. PNR, s. 98).

Temat: *Duch Święty uzdalnia do miłości* nadano piątej grupie jednostek lekcyjnych. Zamieszczono w niej zagadnienia o Duchu Świętym jako źródle miłości głoszonej i praktykowanej przez Kościół, o miłości jako zasadzie życia Kościoła, o miłości i odpowiedzialności w życiu chrześcijańskim (przekazywanie i podtrzymywanie życia, prawo do życia nienarodzonych i niepełnosprawnych, eutanazja, antykoncepcja itp.) oraz o praktykowaniu miłości jako konkretnej formie odpowiedzi na Boże powołanie do świętości (por. PNR, s. 98, 99).

W szóstej grupie tematycznej zaopatrzonej w tytuł: *Duch Święty jednoczy Kościół* zostały zgromadzone treści o obecności Ducha Świętego w Kościele, o Boskim charakterze Kościoła Chrystusowego, który jest jeden, święty, powszechny i apostołski, o grzechach przeciwko jedności Kościoła (schizmy, herezje, sekty), o wyznaniach chrześcijańskich (katolickie, prawosławne, ewangelickie, anglikańskie) i o ekumenizmie w Kościele (por. PNR, s. 100).

Ostatnia, czyli siódma grupa tematów o Duchu Świętym, zatytułowana: *Duch Święty uzdalnia do apostołstwa*, zawiera w sobie zagadnienia o Duchu Świętym

jako źródle działalności apostołskiej chrześcijan, o charyzmatkach w Kościele uzdalniających do apostołstwa, o chrześcijanach oddanych apostołskiej służbie Kościoła w relacji do społeczności (np. posługa kardynała Stefana Wyszyńskiego), o formach apostołstwa świeckich i o katolickiej nauce społecznej jako inspiracji dla apostołskiej działalności chrześcijan (por. PNR, s. 101).

PRAWDY O DUCHU ŚWIĘTYM W PROGRAMIE NAUCZANIA RELIGII DLA GIMNAZJUM

Zagadnienia ujęte w podanych treściach przez *Program nauczania religii* dla gimnazjum ukazują bardzo cenne prawdy o Duchu Świętym i Jego roli w życiu Kościoła oraz człowieka ochrzczonego, a w przeszłości bierzmowanego.

Duch Święty we wspólnocie

Duch Święty jest Osobą Boską, której mocą Jezus Chrystus jest obecny oraz działa we wspólnocie i przez wspólnotę Kościoła. Duch Święty, jako Duch miłości i jedności, jest przede wszystkim Twórcą każdej autentycznej wspólnoty. Po Soborze Watykańskim II, który był radykalnym „przejęciem” Ducha Świętego przez Kościół, zaczęły powstawać różne wspólnoty modlitewne i apostołskie. Wspólnoty te, animując odnowę życia duchowego, spełniają w Kościele dzieło pochodzące od Ducha Świętego, który ożywia liturgię Kościoła. Czynności liturgiczne, gdyby nie ożywiająca moc Ducha Świętego, pozostałyby tylko zwykłymi obrzędami przypominającymi wydarzenia zbawcze dokonane przez Chrystusa. Dopiero Duch Święty sprawia, że przez odpowiednie słowa i gesty, dzieła dokonane przez Chrystusa nie są tylko przypominane, ale też uobecniane „tu i teraz”.

Miarą obecności Ducha Świętego we wspólnocie jest panująca w niej autentyczna miłość i jedność oraz otwartość. Wspólnota zamykająca się w sobie, szczelnie zamknięta zarówno na nowych członków, jak i na nowe sposoby apostołowania, przestaje być wspólnotą ożywianą przez Ducha Świętego i skazana jest na skostnienie, a w końcu na śmierć. Duch Święty jest Duchem życia i wnosi do każdej autentycznej wspólnoty życie. Gdzie jest życie, tam dokonuje się rozwój, tam powstają nowe wspólnoty, tam ożywia się autentyczna radość i pragnienie służby innym. Stąd wspólnota, w której jest obecny i przez którą działa Duch Święty, jest apostołska. I nie ogranicza się tylko do apostołstwa słowa, ale praktykuje również apostołstwo czynu.

Duch Święty umacnia Kościół w pełnieniu misji

W dzień Zielonych Świąt został zesłany Duch Święty, „aby Kościół ustawicznie uświęcał i aby w ten sposób wierzący mieli przez Chrystusa w jednym Duchu dostęp do Ojca” (KK 4; por. KKK 767). W tym dniu Kościół, będący wówczas jeszcze

małym ziarnkiem gorczycy, „publicznie ujawnił się wobec tłumów i zaczęło się rozszerzanie Ewangelii” (DM 4). Od tego czasu Kościół, jako „zwołanie” wszystkich ludzi do zbawienia, będąc ze swej natury misyjny, posłany przez Chrystusa do wszystkich narodów, aby je uczynić Jego uczniami, wypełnia swoją misję mocą Ducha Świętego (por. Mt 28,19-20; DM 2, 5, 6). Dlatego misja Kościoła mogła rozpocząć się dopiero po wylaniu Ducha Świętego na apostołów. Ich przepowiadanie nie ograniczyło się tylko do opowiadania o przeżyciach związanych z Jezusem, ale stanowiło proklamację prawd transcendentnych. Tak było już w czasie pierwszego wystąpienia św. Piotra, po zesłaniu Ducha Świętego, kiedy to jako głowa Kościoła mówił do swoich słuchaczy: *Niech więc cały dom Izraela wie z niewzruszoną pewnością, że tego Jezusa, którego wyście ukrzyżowali, uczynił Bóg Panem i Mesjaszem* (Dz 2,36). Takiej misji nie mogło zagwarantować żadne doświadczenie historycznego spotkania się z Jezusem, lecz potrzebne było światło i moc Ducha Świętego. Dopiero Duch Święty doprowadził apostołów do pełniejszego zrozumienia zbawczego dzieła Jezusa⁶.

On też nadal spełnia w Kościele rolę nauczyciela oraz interpretatora Bożego Objawienia, a także daje moc do głoszenia autentycznego słowa Bożego. Ponadto Duch Święty uposaża Kościół „w rozmaite dary hierarchiczne oraz charyzmatyczne i przy ich pomocy nim kieruje” (KK 4; por. KKK 768).

Duch Święty żyje i działa w Kościele

„Czym jest nasz duch, to znaczy nasza dusza, dla członków ciała, tym jest Duch Święty dla członków Chrystusa, dla Ciała Chrystusa, którym jest Kościół”⁷. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, ukazując obecność Ducha Świętego w Kościele, podaje najpierw tę wypowiedź św. Augustyna, a następnie powołuje się na encyklikę Piusa XII, który stwierdził: „Duch Chrystusa jest tą niewidzialną przyczyną, której należy przypisać utrzymywanie łączności wszystkich części Ciała między sobą i z ich wzniosłą Głową, ponieważ jest On cały w Ciele, cały w Głowie, cały w poszczególnych członkach”⁸. Duch Święty czyni Kościół *świętynią Boga żywego* (2 Kor 6,16; por. 1 Kor 3,16-17; Ef 2,21). Nieustanną, trwałą i owocną obecność Ducha Świętego w Kościele podkreśla bardzo mocno św. Ireneusz, gdy mówi:

Istotnie, samemu Kościołowi został powierzony dar Boży [...] W nim zostało złożone zjednoczenie z Chrystusem, to znaczy Duch Święty, zadatek niezniszczalności naszej wiary i drabina wstępowania do Boga [...] Bowiem tam, gdzie jest Kościół, jest także Duch Boży; a tam, gdzie jest Duch Boży, tam jest Kościół i wszelka łaska⁹.

⁶ Por. S. Dyk, *Duch – Słowo – Moc*, Lublin 2007, s. 117.

⁷ Św. Augustyn, *Sermones*, 267,4: PL 38,1231 D; por. KKK 797.

⁸ Encyklika *Mystici Corporis* (MC), 29 VI 1943, nr 55; por. KKK 797.

⁹ *Adversus haereses*, III, 24,1; por. KKK 797.

Podstawą do refleksji nad zakresem działalności Ducha Świętego w Kościele jest stwierdzenie Piusa XII, który podkreśla, że stanowi On przyczynę, „której [...] przypisać musimy dokonywanie łączności wszystkich części Ciała” (MC 55). Duch Święty, jako uosobiona Miłość Ojca i Syna, buduje całe Ciało Mistyczne Kościoła w miłości na różne sposoby. Przede wszystkim czyni to przez słowo Boże, dając jego słuchaczom najpierw zrozumienie Bożego wezwania, a następnie usposabiając ich do dania właściwej odpowiedzi, dzięki udzieleniu im swojej natury, czyli miłości. Następna działalność Ducha Świętego w Kościele dokonuje się przez sakramenty święte: formuje Ciało Chrystusa przez chrzest (por. 1 Kor 12,13) oraz przez inne sakramenty, które dają wzrost i uzdrowienie Kościołowi – ludowi Bożemu. Działa jeszcze Duch Święty w Kościele przez łaskę daną apostołom, która zajmuje pierwsze miejsce wśród Jego darów (por. KK 7), przez cnoty, które pozwalają działać zgodnie z dobrem oraz przez wiele łask nadzwyczajnych, zwanych charyzmatami, przez które czyni wiernych „zdatnymi i gotowymi do podejmowania rozmaitych dzieł lub funkcji mających na celu odnowę i dalszą pożyteczną rozbudowę Kościoła” (tamże, nr 12; por. DA 3; por. KKK 798) oraz służących dobru ludzi i uwzględniających potrzeby całego świata.

Duch Święty źródłem życia chrześcijańskiego

Życie chrześcijańskie, którego źródłem jest Duch Święty, to życie nowe, w którym miejsce uczynków ciała (*nierząd, nieczystość, wyuzdanie, uprawianie bałwochwalstwa, czary, nienawiść, spór, zawiść, wzburzenie, niewłaściwa pogoń za zaszczytami, niezgoda, rozłamy, zazdrość, pijaństwo, hulanki i tym podobne* – Ga 5,19-21), zajmują owoce Ducha Świętego (*miłość, radość, pokój, cierpliwość, uprzejmość, dobroć, wierność, łagodność, opanowanie* – Ga 5,22-23). Na miejsce potępienia przychodzi pokój i radość Ducha (por. 1 Tes 1,6; Ga 5,22).

To nowe życie już zostało nam dane w sakramencie chrztu świętego. Od tego bowiem czasu jako świątyni Ducha Świętego, *nie brakuje nam żadnego daru łaski* (1 Kor 1,7). Dary te jednak otrzymujemy poprzez podejmowaną nieustannie walkę. Żyjąc bowiem na ziemi, jako ludzie w drodze do niebieskiej ojczyzny, posiadamy Ducha Świętego w naszych sercach w postaci „zadatku” (por. 2 Kor 1,22; 5,5; Ef 1,14) i „pierwocin” (por. Rz 8,23). Musimy jednak pamiętać o naczelnej zasadzie każdego, kto chce prowadzić właściwe życie chrześcijańskie, którą nam wskazał św. Paweł Apostoł:

Mając życie od Ducha, do Ducha się też stosujemy. Nie szukajmy próżnej chwały, jedni drugich drażniąc i wzajemnie sobie zazdroszcząc [...] W czynieniu dobrze nie ustawiamy [...] czynimy dobrze wszystkim, a zwłaszcza naszym braciom w wierze (Ga 5,25-26; 6,9-10). Bo jeżeli będziecie żyli według ciała, czeka was śmierć. Jeżeli zaś przy pomocy Ducha uśmiercać będziecie popędy ciała – będziecie żyli (Rz 8,13). I nie zasmucajcie Bożego Ducha Świętego, którym zostaliście opieczęto- wani na dzień odkupienia. Niech zniknie spośród was wszelka gorycz, uniesienie,

gniew, wrzaskliwość, znieważanie – wraz z wszelką złością. Bądźcie dla siebie nawzajem dobrzy i miłośni. Przebaczajcie sobie, tak jak i Bóg wam przebaczył w Chrystusie (Ef 4,30-32).

Pełne otwarcie się na działanie Ducha Świętego będzie systematycznie przekształcać nas – ludzi cielesnych, niemowląt w Chrystusie w ludzi duchowych (por. 1 Kor 3,1).

Grzechy przeciwko Duchowi Świętemu

Wszyscy Synoptycy utrwalili słowa, jakie Jezus wypowiedział o braku przebaczenia (zob. Mt 12,31 n.; Mk 3,28 n.; J 12,10). Dotyczą one grzechu nazwanego przez ewangelistów „błuznierstwem przeciwko Duchowi Świętemu”. Ten grzech błuznierstwa nie polega na słownym znieważeniu Ducha Świętego, lecz na odrzuceniu przez człowieka zbawienia, jakie mu ofiaruje Bóg

przez Ducha Świętego, działającego w mocy Chrystusowej ofiary Krzyża. Jeśli człowiek nie przyjmuje owego „przekonywania o grzechu”, które pochodzi od Ducha Świętego i które ma charakter zbawczy, to zarazem odrzuca „przyjście” Pocieszyciela – to „przyjście”, jakie dokonało się w tajemnicy paschalnej, a które zespolone jest z odkupieńczą mocą Krwi Chrystusa, która „oczyszcza sumienia z martwych uczynków”¹⁰.

Owocem takiego oczyszczenia jest odpuszczenie grzechów. Wobec tego, jeżeli ktoś odrzuca „Ducha i Krew”, to pozostaje w „martwych uczynkach”, czyli w grzechach. Zatem błuznierstwo przeciwko Duchowi Świętemu polega na radykalnej odmowie przyjęcia tego odpuszczenia, którego wewnętrznym szafarzem jest Duch Święty, a które dokonuje się w sumieniu nawracającego się człowieka. Owo poddawanie się grzechowi przeciwko Duchowi Świętemu jest związane z odrzuceniem przez człowieka pokuty (brak pokuty), czyli stanowi radykalną odmowę nawrócenia. Jest to więc odmowa sięgnięcia do źródeł Odkupienia, które zawsze pozostaje otwarte w ekonomii zbawienia, w której wypełnia się posłannictwo Ducha Świętego. Ci, którzy pozwalają Duchowi Świętemu, aby ich „przekonał o grzechu”, konsekwentnie pozwalają Mu, aby ich „przekonał o sprawiedliwości i o sądzie” (DV 46, 48).

Do grzechów przeciwko Duchowi Świętemu należą także: odrzucanie Boga i Jezusa Chrystusa, zatwardziałe sprzeciwianie się uznanej prawdzie chrześcijańskiej, zuchwałe grzeszenie w nadziei miłosierdzia Bożego, rozpacz albo zwątpienie w możliwość osiągnięcia łaski Bożej, zazdrośczenie innym łaski Bożej, uporczywe trwanie w odmowie pokuty¹¹.

¹⁰ Jan Paweł II, Encyklika o Duchu Świętym w życiu Kościoła i świata *Dominum et Vivificantem* (DV), 18 V 1986, nr 46.

¹¹ *Z Chrystusem do Ojca. Modlitewnik Kościoła domowego*, red. C. Krakowiak, Lublin 2006, s. 101, 102.

Duch Święty źródłem wiary

„W liturgii Duch Święty jest wychowawcą wiary ludu Bożego, sprawcą »cudownych dzieł Bożych«, którymi są sakramenty Nowego Przymierza” (KKK 1091). On przygotowuje Kościół na spotkanie z jego Założycielem, Jezusem Chrystusem. Nie tylko przygotowuje i ukazuje Chrystusa konkretnemu zgromadzeniu ludzi wierzących, ale przede wszystkim uobecnia i aktualizuje misterium Chrystusa swoją przekształcającą mocą.

To przygotowywanie zgromadzenia przez Ducha Świętego na spotkanie z Chrystusem polega na wzbudzaniu w uczestnikach liturgii wiary, prowadzeniu do nawrócenia ich serc i do przyłgnięcia do woli Ojca. Te podstawowe dyspozycje są konieczne do przyjęcia innych łask ofiarowanych w samej celebracji oraz owoców nowego życia, jakie ma ono później wydać (por. KKK 1098).

Duch Święty, będąc żywą pamięcią Kościoła, współdziała z nim w urzeczywistnianiu Chrystusa i Jego zbawczego dzieła w liturgii, która jest pamiątką misterium zbawienia. Najpierw – udzielając łaski zrozumienia słuchaczom Bożego słowa – poucza zgromadzenie liturgiczne o znaczeniu wydarzeń zbawczych, przypominanych w tekstach biblijnych. Następnie Duch Święty daje łaskę wiary, aby zgromadzeni mogli nią odpowiedzieć na usłyszane i przyjęte słowo Boże. On również, ożywiając pamięć Kościoła przez przypominanie tego wszystkiego, co uczynił dla nas Chrystus, wzbudza dziękczynienie i uwielbienie dla Boga Ojca¹².

Duch Święty źródłem miłości w Kościele

Doskonała miłość Boga do ludzi objawiła się na Kalwarii w śmierci Syna Bożego Jezusa Chrystusa. Przyjęcie takiej miłości przez człowieka i danie na nią adekwatnej odpowiedzi nie mieści się w granicach jego ludzkich możliwości. Potrzebny jest dar Ducha Świętego, który stwarza w człowieku „serce nowe” (por. Jr 31,33 n.; Ez 36,25 n.). To właśnie przez Ducha Świętego, *który został nam dany [...] miłość Boża rozlana jest w sercach naszych* (Rz 5,5).

Duch Święty „wylany” w Zielone Świąta (por. Dz 2,1-36), od tego momentu jest obecny w świecie przez Kościół (por. Ef 2,21 n.), umacnia w ludziach to, czego nauczał Chrystus i pozwala im zrozumieć głęboką treść tego nauczania. Akceptując naukę Jezusa, ludzie stają się dla siebie braćmi i siostrami, jednoczą się we wspólnocie, bez względu na pochodzenie, wykształcenie czy zajmowane stanowisko. Każdy człowiek potrzebuje Ducha Świętego, aby mógł do Boga powiedzieć „Ojcze” (por. Rz 8,15) i poczuć się członkiem jednej rodziny dzieci Bożych. W ten sposób za sprawą Ducha Świętego rodzi się w nas miłość Boga i bliźnich,

¹² Por. H. Słotwińska, W. Głowa, *Przepowiadanie o sakramentach w katechezie i liturgii*, Lublin –Przemysł 2001, s. 42.

od której nic już nie może nas oddzielić, ani *utrapienie, ucisk czy prześladowanie, głód czy nagość, niebezpieczeństwo czy miecz* (Rz 8,35). Ta miłość, czerpana ze źródła, jakim jest Duch Święty, przygotowuje nas do spotkania z miłością pełną, która jest największa ze wszystkich cnót Boskich (wiara, nadzieja, miłość).

Duch Święty jednoczy Kościół

Katechizm Kościoła Katolickiego (nr 797), mówiąc o Duchu Świętym jako o sile jednoczącej Kościół, cytuje najpierw wypowiedź św. Augustyna: „Czym jest nasz duch, to znaczy nasza dusza, dla członków ciała, tym jest Duch Święty dla członków Chrystusa, którym jest Kościół”¹³. Następnie powołuje się na encyklikę Piusa XII *Mystici Corporis* i dodaje odpowiedni tekst: „Duch Chrystusa jest tą niewidzialną przyczyną, której należy przypisać utrzymywanie łączności wszystkich części Ciała między sobą i z ich wzniosłą Głową, ponieważ jest On cały w Ciele, cały w Głowie, cały w poszczególnych członkach” (nr 55). I uzupełnia całość słowami św. Pawła Apostoła, że Duch Święty czyni Kościół *świątynią Boga żywego* (2 Kor 6,16; por. 1 Kor 3,16-17; Ef 2,21).

Kościół Chrystusowy ma cztery przymioty, połączone ze sobą nierozdzielnie: jest jeden, święty, powszechny i apostołski. Sprawia to sam Chrystus przez Ducha Świętego. Kościół jest jeden ze względu na swoje źródło, czyli ze względu na jedność jednego Boga Ojca i Syna w Duchu Świętym. Jest jeden także ze względu na Jezusa Chrystusa, który pojednał wszystkich ludzi z Bogiem i utworzył z nich jedno swoje Ciało. W końcu Kościół jest jeden ze względu na swoją *duszę*, czyli Ducha Świętego, który mieszka w wierzących, napenia cały Kościół i nim kieruje, jest sprawcą wspólnoty wiernych, zespalając ich dogłębnie z Chrystusem (por. KKK 813).

Św. Paweł Apostoł napisał do Koryntian: *wszyscyśmy [...] w jednym Duchu zostali ochrzczeni, by stanowić jedno Ciało* (1 Kor 12,13; por. Ef 4,4). Komentując te słowa, Sobór Watykański II w dekrecie o ekumenizmie uczy, że „Duch Święty, który mieszka w wierzących i napenia cały Kościół oraz nim kieruje, jest sprawcą tej dziwnej wspólnoty wiernych i tak dogłębnie wszystkich zespala w Chrystusie, że jest zasadą jedności Kościoła” (DE 2). W tym samym duchu pouczał Jan Paweł II, stwierdzając: „Wierni stanowią jedno, ponieważ w Duchu trwają w komunii Syna, w Nim zaś – w Jego komunii z Ojcem”¹⁴.

Więzią jedności Kościoła, tak jak i doskonałości, jest miłość (por. Kol 3,14). Widzialnymi znakami komunii, które ponadto zapewniają także Kościołowi pielgrzymującemu jedność, są: wyznawanie jednej wiary otrzymanej od apostołów, wspólne celebrowanie kultu Bożego, a przede wszystkim sakramentów, oraz suk-

¹³ Św. Augustyn, *Sermones*, 267,41: PL 38,1231 D.

¹⁴ Encyklika o działalności ekumenicznej *Ut unum sint*, 25 V 1995, nr 9.

cesja apostołska podtrzymywana dzięki sakramentowi święceń (por. KKK 815). Kościół w całej pełni objawia swoją jedność w czasie sprawowania Eucharystii, podczas której wszyscy wyznają tę samą wiarę, wspólnie – zgromadzeni w Duchu Świętym – oddają wszelką cześć i chwałę Bogu Ojcu przez Chrystusa, którego w szczególnie sposób urzeczywistnia kapłan, uczestniczący przez ważne przyjęte święcenia w sukcesji apostołskiej. Ponadto czytelnymi znakami tej jedności są: uczestniczenie wiernych w dialogu z celebransem, wspólny śpiew, przyjmowanie tych samych postaw liturgicznych, a w końcu Komunia św. – wspólny posiłek przy eucharystycznym stole, który jednoczy uczujących z Bogiem. O Duchu Świętym jako Sprawcy jedności mówi jeszcze jedno z liturgicznych pozdrowień: „Miłość Boga Ojca, łaska naszego Pana Jezusa Chrystusa i dar jedności w Duchu Świętym niech będą z wami wszystkimi”¹⁵.

Mimo wspomnianego jednoczenia Kościoła przez Ducha Świętego, od samego początku powstawały w nim pewne podziały, a następnie już większe spory, czy nawet rozłamy i odłączenie się pewnych społeczności od wspólnoty z Kościołem katolickim. Rany zadane jedności Kościoła – Ciała Chrystusowego przez herezje, apostazje i schizmy są przede wszystkim gorzkim owocem ludzkich grzechów.

Duch Święty uzdalnia chrześcijan do działalności apostołskiej

Apostolstwem nazywa się wszelką działalność ludu Bożego, będącego Ciałem Mistycznym Chrystusa, która zmierza do rozszerzenia królestwa Bożego na całej ziemi (por. DA 2). Źródłem i początkiem apostołstwa w Kościele jest Chrystus posłany przez Ojca. Skuteczność apostołstwa jest uzależniona od żywego zjednoczenia chrześcijan z Chrystusem i pełnego otwarcia się na inspiracje Ducha Świętego.

Doskonały wzór na sposób działalności apostołskiej zostawił Jezus Chrystus. Jego działalność poprzedziły dwa misteria: chrzest w Jordanie i kuszenie na pustyni. U początków Chrystusowej ewangelizacji jest modlitwa i zstąpienie na Niego Ducha Świętego: *gdy się modlił, otworzyło się niebo i Duch Święty zstąpił na Niego* (Łk 3,21-22). Drugim misterium poprzedzającym ewangelizację przez Chrystusa było kuszenie na pustyni. Dopiero po tych dwóch wydarzeniach zbawczych

powrócił Jezus w mocy Ducha do Galilei, a wieść o Nim rozeszła się po całej okolicy. On zaś nauczał w ich synagogach, wysławiany przez wszystkich. Przyszedł również do Nazaretu, gdzie się wychował. W dzień szabatu udał się swoim zwyczajem do synagogi i powstał, aby czytać [...] natrafił na miejsce, gdzie było napisane: „Duch Pański spoczywa na Mnie, ponieważ Mnie namaścił i posłał Mnie; abym ubogim niósł dobrą nowinę, więźniom głosił wolność, a niewidomym przejrzenie, abym uciśnionych odsyłał wolnymi, abym obwoływał rok łaski Pana (Łk 4,14-19).

¹⁵ *Mszal Rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986, s. 2*.

Źródłem mocy Jezusowego nauczania był Duch Święty. Czyny apostołskie Jezusa były wyrazem miłości i dobroci.

Apostołowie przed rozpoczęciem działalności ewangelizacyjnej zamknęli się w Wieczerniku na modlitwie i czekali na umocnienie Duchem Świętym. Dopiero wtedy podjęli głoszenie słowa Bożego oraz czyny dobroci i miłości.

Przygotowaniem do działalności apostołskiej, tj. do głoszenia Ewangelii Chrystusowej i czynów miłości, jest modlitwa oraz posiadanie Ducha Świętego. Ponieważ Duch Święty jest równocześnie nauczycielem modlitwy oraz interpretatorem Ewangelii, a jako Duch Miłości – źródłem uczynków miłości i dobroci, stąd On właśnie uzdalnia chrześcijan do czynów apostołskich.

PRAWDY UZUPELNIAJĄCE OBRAZ DUCHA ŚWIĘTEGO

Dla pełni obrazu Ducha Świętego, który gimnazjaliści powinni mieć po przyjęciu sakramentu bierzmowania, należałoby dodać jeszcze, przynajmniej jako przypomnienie, bardzo ważne prawdy o roli Trzeciej Osoby Boskiej w życiu Maryi, Jezusa i chrześcijanina.

Duch Święty w życiu Maryi

Od zesłania Ducha Świętego w dniu Pięćdziesiątnicy, gdy wszyscy zgromadzeni w Wieczerniku *zostali napełnieni Duchem Świętym, i zaczęli mówić obcymi językami, tak, jak im Duch pozwalał mówić* (Dz 2,4), Kościół rozpoczął swoją pielgrzymkę wiary. U początków tej pielgrzymki Kościoła jest obecna jego Matka, Maryja, która wraz z apostołami w Wieczerniku błagała w modlitwach o dar Ducha. Droga wiary Maryi jest jednak dłuższa. Duch Święty bowiem zstąpił na Nią znacznie wcześniej. Stała się Ona Jego Oblubienicą już przy Zwiastowaniu¹⁶, gdy Ją zapewnił anioł Gabriel: *Duch Święty zstąpi na Ciebie i moc Najwyższego osłoni Cię. Dlatego też Święte, które się narodzi, będzie nazwane Synem Bożym* (Łk 1,35). Pod obrazem „zstąpienia” na Maryję Ducha Świętego oddana została prawda, że stanie się Ona Matką Mesjasza, Rodzicielką Syna Najwyższego dzięki szczególnemu działaniu Ducha Świętego. Duch Święty dany Maryi w momencie Zwiastowania objawia się jako moc stwórcza, która wzbudza nowe życie. Zatem w momencie poczęcia Jezusa działał Duch Stworzyciel¹⁷.

Po Zwiastowaniu Maryja *wybrała się i poszła z pośpiechem w góry do pewnego miasta w [pokoleniu] Judy* (Łk 1,39), do domu Zachariasza i Elżbiety. Spotkanie Maryi z Bogiem i napełnienie Jej Duchem Świętym domaga się jako zwieńczenia spotkania z ludźmi, niosącego radość i pomoc. Dlatego, jako Nosicielka Ducha

¹⁶ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris Mater* (RM), 25 III 1987, nr 26.

¹⁷ Por. J. Kudasiewicz, *Odkrywanie Ducha Świętego*, Kielce 1998, s. 135, 136.

(*Pneumatophora*), zaniosiła do domu Zachariasza i Elżbiety Ducha Świętego, a wraz z Nim Jego dary oraz swoją pomoc, szczególnie dla Elżbiety spodziewającej się dziecka. Duch Święty, zstępując na Maryję, był inspiratorem nie tylko Jej postawy służebnej, ale także Jej modlitwy. Świadczy o tym hymn uwielbienia Boga *Magnificat* (por. Łk 1,46-55), udział Maryi w pielgrzymkach do Jerozolimy na Święto Paschy (por. Łk 2,21. 38. 41-52), a także Jej modlitwa we wspólnocie (por. Dz 1,14).

Należy podkreślić, że ten sam Duch Święty zstępuje na Maryję w momencie Wcielenia Słowa, w Nazarecie, oraz w momencie narodzin Kościoła w Wieczerniku w dniu Pięćdziesiątnicy. Maryja zatem jest Osobą, która łączy te dwa ważne wydarzenia zbawcze. W obu wypadkach Jej obecność w sposób bardzo wymowny, chociaż dyskretny, ukazuje drogę „narodzin z Ducha”. W ten sposób Maryja, obecna w tajemnicy Chrystusa jako Matka, staje się z woli Jej Syna, Jezusa Chrystusa, i za sprawą Ducha Świętego, obecna w tajemnicy Kościoła, również jako jego Matka (por. RM 24). Tę macierzyńską obecność Maryi w Kościele potwierdził wyraźnie Jezus umierający na krzyżu: *Niewiasto, oto syn Twój [...] Oto Matka twoja* (J 19,26.27).

Duch Święty w życiu Jezusa

Duch Święty wraz Bogiem Ojcem i Synem Bożym, Odwiecznym Słowem Ojca, jest jednym Bogiem, objawionym ludzkości jako Trójca Święta. Obecność Ducha Świętego w Jezusie, który przyszedł na świat w określonym czasie, sięga samych początków Jego bytu ziemskiego. Jezus został poczęty *za sprawą Ducha Świętego* (Mt 1,18), co oznacza, że Duch Święty od momentu poczęcia zamieszkuje w Jezusie. Już od łona Matki czyni z Jezusa Syna Bożego. Jezus, wskutek działania Ducha Świętego w Maryi, jest nie tylko poświęcony Bogu, jak Samson (por. Sdz 13,5), Samuel (por. 1 Sm 1,11), czy Jan Chrzciciel (por. Łk 1,15), ale jest „Synem Bożym” z samej swej natury (por. Łk 1,35).

Chrzest Jezusa w Jordanie, poświadczony przez wszystkich ewangelistów (Mt 3,13-17; Mk 1,9-11; Łk 3,21-27; J 1,29-34), jest naznaczony zstąpieniem na Niego Ducha Świętego w postaci gołębicy. Ojcowie Kościoła, jak Jan Chryzostom, Cyryl Jerozolimski, Ambroży i Augustyn porównywali gołębicę znad Jordanu do gołębicy z arki Noego, zwiastunki pokoju i nowych czasów, po oczyszczeniu świata przez wody potopu (por. Rdz 8,11). Należy raczej nawiązać do stworzenia świata, kiedy to *Duch Boży unosił się nad wodami* (Rdz 1,2). Gołębica nad wodami Jordanu zwiastuje początek nowego stworzenia. Pierwsze stworzenie było pod znakiem Ducha Bożego, a nad Jordanem Duch Boży w postaci gołębicy unosi się nad Jezusem, zstępuje na Niego i pozostaje w Nim na znak inauguracji nowego stworzenia, którego Mesjasz jest twórcą. Ukoronowaniem chrztu i teofanii był głos z nieba: *Tyś jest mój Syn umiłowany, w Tobie mam upodobanie* (Mk 1,11).

Bóg Ojciec w ten sposób po raz pierwszy i oficjalnie potwierdził powołanie swego Syna, jako cierpiącego Sługę¹⁸.

W działalności publicznej Jezusa widoczne jest działanie w Nim Ducha Świętego. W Duchu Świętym prowadził zwycięską walkę z szatanem (por. Mt 4,1). Po kuszeniu na pustyni, *powrócił [...] w mocy Ducha do Galilei* (Łk 4,14). „Mocą Ducha Bożego” wyrzucił „złe duchy” z ludzi opętanych (por. Mt 12,28). Dzięki temu, że spoczął na Jezusie „Duch Pański”, namaścił Go i posłał, mógł On nieść *ubogim dobrą nowinę, więźniom głosić wolność, a niewidomym przejrzenie* (Łk 4,18). Ponadto Jego cuda kładące kres złu, chorobom i śmierci, a także obecna w Nim siła i prawdziwość Jego nauki, jak również zażyłość i zjednoczenie z Bogiem, stanowią nie do odparcia dowód, że Duch Boży spoczywał na Nim, zgodnie z zapowiedzią proroka Izajasza (por. Iz 61,1).

Duch Święty u początku życia chrześcijanina

Chrzest Jezusa w Jordanie był zapowiedzią i figurą chrztu świętego, jako początku życia chrześcijańskiego. Zapowiadał on bowiem Pięćdziesiątnicę, która miała zainaugurować chrzest w Duchu Świętym dla całego ludu Bożego Nowego Przymierza. Sakrament chrztu świętego jest narodzeniem z Ducha lub obmyciem odradzającym i odnawiającym w Duchu Świętym. W ten sposób Duch Święty staje u samych początków życia chrześcijanina.

Jezus Chrystus po swoim zmartwychwstaniu, polecając swoim uczniom udzielanie chrztu, wyraźnie zaznaczył, że mają tego dokonywać w imię Trójcy Przenajświętszej, tj.: *w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego* (Mt 28,19). Ta formuła oznacza, że chrześcijanin wchodzi w ścisły osobowy związek z Osobami Trójcy Przenajświętszej. Neofita przyjmując chrzest „w imię Ojca”, otrzymuje dar synostwa Bożego (*fili in Filio*), co zobowiązuje go do upodabniania się do swego Ojca w niebie. W dalszych słowach formuły chrzcielnej „i Syna” jest przypomnienie dokonanej w sakramencie chrztu jedności z Jezusem Chrystusem, ścisłego zjednoczenia z Nim, tak jak latorośli z winnym krzewem. W ostatnich zaś słowach formuły chrzcielnej: „i Ducha Świętego” jest stwierdzenie dokonanego zjednoczenia człowieka z Duchem Świętym. Właśnie w momencie chrztu miłość Boża została rozlana *w sercach naszych przez Ducha Świętego, który został nam dany* (Rz 5,5). Ciało ludzkie stało się *świątynią Ducha Świętego* (1 Kor 6,19). Od tego pierwszego sakramentu wtajemniczenia chrześcijańskiego Duch Święty daje ochrzczoneму światło Boże i moc, dzięki czemu, gdy przyjdzie im dać świadectwo Ewangelii, nie będą mówić od siebie, lecz przez nich *Duch Ojca będzie mówił* (1 Kor 10,20). Dzięki tej mocy Ducha Świętego chrześcijanie będą mogli naśladować Chrystusa w ponoszeniu ofiar i dźwiganiu krzyża, służąc *Bogu żywemu* (Hbr 9,14).

¹⁸ Zob. J. Kudasiewicz, *Odkrywanie...*, s. 162–167.

Należy również dodać, że ta obecność Ducha Świętego u początków życia chrześcijańskiego jest zaznaczona już w modlitwie epikletycznej przy poświęceniu wody chrzcielnej, w której Kościół prosi o zstąpienie Ducha Świętego: „Prosimy Cię, Panie, niech przez Twojego Syna zstąpi na tę wodę moc Ducha Świętego, aby wszyscy przez chrzest pogrzebani razem z Chrystusem w śmierci, z Nim też powstałi do nowego życia”¹⁹.

U początku życia chrześcijańskiego miało miejsce wylanie na człowieka Ducha Świętego. W Liście do Tytusa św. Paweł Apostoł podkreśla prawdę, że Bóg *nie ze względu na sprawiedliwe uczynki, jakie spełniliśmy, lecz z miłosierdzia swego zbawił nas przez obmycie odradzające i odnawiające w Duchu Świętym, którego wylał na nas obficie przez Jezusa Chrystusa, Zbawiciela naszego* (3,5-6). Dokonała się wtedy w każdym ochrzczonym wewnętrzna przemiana, rozpoczynająca nowe życie, nowe stworzenie w Chrystusie zakorzenione w darze Ducha Świętego, które powinno nieustannie wzrastać i odnawiać się. Odnowienie i odrodzenie chrzcielne jest przypisywane Duchowi Świętemu, którego obficie wylewa na neofitów Jezus Chrystus. Ta „obfitość” Ducha Świętego, Ducha Miłości jest bardzo potrzebna ochrzczonym, aby mogli realizować podstawowe przykazanie w chrześcijaństwie, jakim jest przykazanie miłości Boga i bliźniego.

Inną nazwą podkreślającą obecność Ducha Świętego już u początków życia chrześcijanina jest określenie „narodzenie z Ducha”. Tego określenia użył sam Jezus Chrystus. W rozmowie z Nikodemem, który nie mógł zrozumieć konieczności powtórnego narodzenia się, by ujrzeć królestwo Boże, Jezus kategorycznie stwierdził: *Zaprawdę, zaprawdę, powiadam ci, jeśli się ktoś nie narodzi z wody i z Ducha, nie może wejść do królestwa Bożego* (J 3,5). Istnieje zatem podwójna zasada odrodzenia i odnowienia, a mianowicie: woda i Duch Święty. Woda sama z siebie nic nie znaczy. Musi ją przepelnić Duch Święty, aby dawała ona nowe życie. Duch Święty musi udzielić wodzie mocy – jak to już wspomniano wyżej, aby dała nowe życie tym, którzy umarli z Chrystusem. On odgrywa główną rolę w procesie nowych narodzin w sakramencie chrztu świętego. Tym samym sprawia, że osoba ludzka tak bardzo zostaje przeniknięta przez Niego, że może się nazywać „narodzoną z Ducha”: *To, co się z ciała narodziło, jest ciałem, a to, co się z Ducha narodziło, jest duchem* (J 3,6). Prostą konsekwencją dla chrześcijanina, który jako narodzony „z Ducha, jest duchem”, jest życie według ducha.

* * *

Podsumowując, należy podkreślić niezwykle ważną rolę zarówno nauczania, jak i przyjęcia przez katechizowanych gimnazjalistów prawd o Duchu Świętym. Podstawowe prawdy o Trzeciej Osobie Boskiej są zawarte w omawianym *Programie*

¹⁹ *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1994³, s. 41, nr 56 A.

nauczania religii. Warto jednak uwzględnić także wymienione fundamentalne prawdy o obecności Ducha Świętego w życiu Najświętszej Maryi Panny oraz Jej Syna, Jezusa Chrystusa, a także prawda egzystencjalna, która przypomina o obecności Ducha Świętego w życiu chrześcijanina od samych jego początków.

THE HOLY SPIRIT IN THE PROGRAMME OF RELIGIOUS EDUCATION

Summary

The article focuses on the programme for high schools. It consists of four parts. In the first part it draws attention to the existing relation between the knowledge of truths about the Holy Spirit and respect for the sacrament of Confirmation. In the second part – the presence of truths about the Holy Spirit are portrayed. The third part contains discussion of the truths present in the Programme. The theme of the fourth part is the next three truths that should be known by the students who are receiving the sacrament of Confirmation.

Słowa kluczowe: bierzmowanie, Duch Święty, katecheza, nauczanie, program, religia

Keywords: catechesis, Confirmation, Holy Spirit, programme, religion, teaching